

VESNICE EMAUZY V LK 24,13: JEJÍ LOKALIZACE A VÝZNAM

PETR MAREČEK

The purpose of this paper is on the one hand to present a survey of various locations of ancient Emmaus – a village where the risen Christ appeared to the two disciples, one named Cleopas (Luke 24:13–35) – which have been proposed from the earliest time to the present time with brief evaluation of them, and on the other hand to point out the meaning and significance of Emmaus's mention in Luke 24:13–35.

Key words: Biblical exegesis; The Gospel of Luke; Jesus Christ; Disciples of Jesus; Emmaus.

Jméno vesnice Emauzy, třebaže je zmíněna pouze na jednom místě v Novém zákoně (Lk 24,13), je známé i těm lidem, kteří Bibli příliš nečtou. Vyprávění o učednících, kteří putují do Emauz (Lk 24,13–35), je totiž možné považovat za nejnámější a nejoblíbenější perikopu o velikonočních událostech. Tento příběh není pouze nejdelším a nejpodrobnějším, ale rovněž nejkrásnějším a nejpůsobivějším velikonočním příběhem Nového zákona.¹ V liturgické a ikonografické tradici prvotní církve, stejně jako v patristické exegezi, zastávala tato perikopa zásadní roli pro teologii eucharistie.² Po všechna staletí tento příběh inspiroval jak umělce, tak rovněž kazatele.³ Celé vyprávění, jež vykazuje zřetelným způsobem lukášovský styl, náleží k vlastní látce třetího evangelisty a nemá styčný bod s ostatními velikonočními příběhy v evangeliích, kromě krátké zmínky v tzv. kanonickém závěru Markova evangelia (Mk 16,12–13). Líčená epizoda v Lk 24,13–35, která se vyznačuje jak velkou názorností a promyšleným literárním uspořádáním, tak skrytým napětím, je jedním z nejucněnějších textů jak z hlediska epického, tak z hlediska naukového.⁴ Tento evangelní úryvek se stále těší velké pozornosti a zájmu exegetů a je zkoumán pomocí rozličných exegetických metod.⁵

Třebaže příběh emauzských učedníků v Lk 24,13–35 vykazuje jak po stránce jazykové a stylistické, tak rovněž z hlediska teologického výrazné rysy typické pro Lukáše,⁶ je velmi málo

¹ GRASS, H.: *Ostergeschehen und Osterberichte*. Göttingen 1962, s. 35.

² Srov. PRETOT, B.: *Les yeux ouverts des pèlerins d'Emmaüs. Réflexion sur l'utilisation théologique et liturgique d'un texte évangélique*. La Maison-Dieu. Revue de pastorale liturgique 195, 1993, s. 7–48. ve své studii se zabývá rolí a významem perikopy Lk 24,13–35 v liturgii, ikonografii a dějinách exegeze.

³ Viz např. MARSH, C.: *Rembrand Reads the Gospels. Form, Context and Theological Responsibility in New Testament Interpretation*. Scottish Journal of theology 50, 1997, s. 399–413. MARTINI, C. M.: *Cammino verso Emmaus*. Bologna 1982, který použil emauzský příběh jako téma pro sérii duchovních úvah (3 pastorální listy).

⁴ CREED, J. M.: *The Gospel according to St. Luke. The Greek Text with Introduction, Notes, and Indices*. London 1950 (= 1930), s. 290: „In this story Luke's artistic powers are seen at their height.“. MOESSNER, D. P.: *Lord of the Banquet. The Literary and Theological Significance of the Lukan Travel Narrative*, Minneapolis, MN: 1989, s. 184 považuje text Lk 24,13–35 za jeden z nejznamenitějších výkonů evangelisty Lukáše.

⁵ Obširný seznam literatury uvádí např. BOVON, F.: *Das Evangelium nach Lukas. 4. Teilband, Lk 19,28–24,53*. Zürich – Neukirchen 2009, s. 542–548.

⁶ FITZMYER, J. A.: *The Gospel According to Luke. Introduction, Translation and Notes (X–XXIV)*. New York 1985, s. 1555–1556 vypočítává 24 vyjádření v textu Lk 24,13–35, která jsou příznačnými pro Lukáše. Srov. též obširný seznam lukášovských výrazů v KLEIN, H.: *Lukasevangelium*. Göttingen 2006, s. 726–727, pozn. 6. Z teologických motivů, které jsou typické pro Lukáše, lze jmenovat např. 1) soustředění na Jeruzalém, odkud vychází velikonoční poselství; 2) naplnění starozákonních zaslíbení; 3) motiv „nutnosti“ z hlediska dějin spásy; 4) zdůraznění viny židovských představitelů na Ježíšově smrti.

pravděpodobné, že by evangelista zcela sám utvořil toto vyprávění.⁷ Velmi početné lukášovské prvky v textu nicméně znemožňují jasně stanovit tradici, která sloužila za předlohu.⁸ Lze se však domnívat, že některá data měl evangelista Lukáš k dispozici z (ústní)⁹ tradice.¹⁰ Mezi tyto údaje nepochybně náleželo jméno vesnice Emauzy.¹¹ Sotva však nějaké jiné novozákonné místo zakusilo tolik rozličných lokalizací jako je tomu u Emauz v Lk 24,13. Příčinou těchto různých zeměpisných umístění Emauz je nejednotný údaj o vzdálenosti v rukopisné tradici (viz níže textová kritika).

Tato krátká studie si klade za cíl seznámit s návrhy lokalizace vesnice Emauzy v dějinách exegeze a jejich hodnocením. Článek se člení do pěti částí. První část se bude zabývat otázkami spojenými s textovou kritikou v souvislosti se zněním textu Lk 24,13. Druhá část představí scénérii, ve které je zmíněna vesnice Emauzy. Třetí část předloží rozličné návrhy lokalizace vesnice Emauzy s jejich posouzením. Čtvrtá část poukáže na význam této lokality v rámci vyprávěné události. V páté, závěrečné části budou shrnuty výsledky bádání.

1. Textová kritika

Ve verši Lk 24,13 není v rukopisné tradici jednotně znamenána vzdálenost Emauz od Jeruzaléma. Významný kodex ze 4. století Codex Sinaiticus (Ⲙ) uvádí údaj „sto šedesát stadií“ σταδίους ἑκατὸν ἑξήκοντα. Toto čtení mají rovněž dva kodexy z 6. století (N 079^{vid}) a některé další řecké majuskulní kodexy (K* Θ) a lekcionáře (l 844. l 2211). Toto znění textu se též rozšířilo do řady starobylých překladů. Setkáváme se s ním v části syrských (syr^{hmg}), aramejských, gruzinských a latinských (vg^{mss}) verzí překladů. Tato varianta nicméně není tak dobře dosvědčena jako znění textu „šedesát stadií“ σταδίους ἑξήκοντα, které má již nejstarší dochovaný rukopis s textem Lukášova evangelia P⁷⁵ (Papyrus Bodmer XV), jenž pochází z 3. století.¹² Tento stejný údaj dokládá Codex Vaticanus (B) z poloviny 4. století a rovněž Codex Alexandrinus (A) a Codex Bezae Cantabrigensis (D), které jsou z 5. století. Stejnou vzdálenost pak uvádí většina pozdějších svědků textu Nového zákona.¹³ Znění textu „sto šedesát stadií“ není pouze tak dobře doloženo v tradici textu jako „šedesát stadií“, avšak je rovněž považováno za pozdější ztotožnění Emauz s lokalitou Amwas (Nicompolis) v patristické době, která se nachází

⁷ Nepřesvědčuje domněnka, podle které Lk 24,13–35 je dílem Lukáše na základě Mk 16,6–7. Srov. GOULDER, M. D.: *Luke. A New Paradigm*. II. Sheffield, UK 1989, s. 780–784.

⁸ Dopusud nejpodrobnější studii zabývající se otázkou dějin redakce textu Lk 24,13–35 je dílo WANKE, J.: *Die Emmauserzählung. Eine redaktionsgeschichtliche Untersuchung zu Lk 24,13–35*. Leipzig 1973. Srov. též DILLON, R. J.: *From Eye-Witnesses to Ministers of the Word. Tradition and Composition in Luke 24*. Rome 1978, s. 69–155; GUILLAUME, J. M.: *Luc interprète des anciennes traditions sur la résurrection de Jésus*. Paris 1979, s. 69–159.

⁹ Takto KLEIN, H.: *Lukasevangelium*. Göttingen 2006, s. 726.

¹⁰ Na otázku ohledně původu tradice se někteří exegeté snaží poskytnout odpověď. PLUMMER, A.: *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to St. Luke*. Edinburgh 1922, s. 551 tvrdí, že svědectví očitého svědka je jedinou možností, odkud může pocházet příběh s takovými detaily. GRUNDMANN, W.: *Das Evangelium nach Lukas*. Berlin 1971, s. 443–444 se domnívá, že pramen je spjat s Jeruzalémem a s Ježíšovou rodinou (takto též WIEFEL, W.: *Das Evangelium nach Lukas*. Berlin 1988, s. 408–409).

¹¹ K dalším údajům z tradice smí náležet jméno učedníka Kleofáše, který nepatřil do skupiny Jedenácti, a zmínka o Ježíšově zjevení jako zprvu Neznámého, který se teprve později dal poznat při stolování. Srov. WANKE, J.: *Die Emmauserzählung. Eine redaktionsgeschichtliche Untersuchung zu Lk 24,13–35*. Leipzig 1973, s. 123–124. Takto též KREMER, J.: *Die Osterevangelien – Geschichte um Geschichte*. Stuttgart 1981, s. 131.

¹² Srov. NESTLE – ALAND, *Novum Testamentum Graece*. Aland, B. et al. (edd.), Stuttgart 2012, s. 796. RADL, W.: *Das Evangelium nach Lukas. Kommentar. Erster Teil: 1,1–9,50*. Freiburg 2003, s. 1 se domnívá, že rukopis P⁷⁵ snad pochází již z doby kolem roku 200.

¹³ Srov. dále NESTLE – ALAND, *Novum Testamentum Graece*. Aland, B. et al. (edd.), Stuttgart 2012, s. 287; viz též *The Greek New Testament*, Aland, B. et al. (edd.), Stuttgart 1998, s. 307.

ve vzdálenosti asi 22 římských mil (176 stadií, což je asi 33,8 km) od Jeruzaléma (takto např. Eusebius, Jeroným, Sozomen, i když nezmiňují vzdálenost; viz níže). Umístění Emmauz do tak velké vzdálenosti od Jeruzaléma avšak činí potíže. Je těžko představitelné, že by emauzští učedníci absolvovali takovou dlouhou cestu ještě tentýž večer (srov. Lk 24,33).¹⁴ Pro úplnost uveďme, že starolatinšský rukopis (e) zachycuje znění „sedm stadií“. Tento údaj vychází ze skutečnosti, že sedm římských milů odpovídalo šedesáti řeckým stadiím.¹⁵ Nakonec pak v Lk 24,13 si lze ještě všimnout, že Codex Bezae Cantabrigensis (D) místo jména Ἐμμαοῦς má čtení Οὐλαμμοῦς a činí tak odkaz na Betel, který se jmenoval „dříve Luz“ (אֵלֶּזַר), což je v Septuagintě přeloženo pomocí Οὐλαμμοῦς, popř. Οὐλαμμοῦς (Gn 28,19 LXX).¹⁶ Znění v kodexu D, který pochází až z 5. století, ovšem není možné považovat za původní.¹⁷

2. Scénérie události

Velikonoční příběh v Lk 24,13–35 začíná popisem situace, kdy dva z učedníků putují a vedou rozhovor. Vyjádření „dva z nich“ se vztahuje k formulaci „a všem ostatním“ v Lk 24,9, vzhledem k tomu, že jeden z těchto dvou, který je označen jako Kleofáš v Lk 24,18, nepatří mezi apoštoly (Lk 24,10) podle chápání Lukáše (viz Lk 6,13–16), a tedy nenáleží k Jedenácti. Není však možné zcela vyloučit možnost, že nejmenovaný učedník je jedním z Jedenácti.¹⁸

Proč putují právě dva? Jedná se o nezbytný počet pro vydání právoplatného svědectví (srov. Dt 17,6; 19,15; Nm 35,30)?¹⁹ Nebo jde o minimální počet pro cestování k snadnějšímu zdolání případných nebezpečí? Lze předpokládat, že se jedná o historicky věrohodný údaj. Skutečnost, že putují dva, poskytuje možnost, že mohou vést rozhovor, na kterém vše záleží.²⁰

Odkud jdou, není výslovně sděleno, vychází však najevo z údaje o vzdálenosti od Jeruzaléma.²¹ Jako časový údaj je uvedeno „téhož dne“, tj. první den v týdnu (Lk 24,1). Ve vyprávění není zmíněn důvod putování učedníků. Cílem jejich cestování je vesnice, která je stanovena dvojím způsobem: nejprve údajem o její vzdálenosti od Jeruzaléma, a pak pomocí jejího jména Emmauz. Vzdálenost je uvedena 60 stadií, což odpovídá 11,5 km (1 stadio = 192 m).²² Tento údaj propůjčuje příběhu realistický charakter nehledě na skutečnost, že

¹⁴ METZGER, B. M.: *A Textual Commentary on the Greek New Testament*. Stuttgart 2000, s. 158.

¹⁵ Srov. REECE, S.: *Seven Stades to Emmaus*. *New Testament Studies* 48, 2002, s. 262–266.

¹⁶ Znění textu v kodexu D pokládá za původní READ-HEIMERDINGER, J.: *Where is Emmaus? Clues in the Text of Luke 24 in Codex Bezae*. In: Taylor, D. G. K. (ed.): *Studies in the Early Text of the Gospels and Acts*. Birmingham 1999, s. 229–244. READ-HEIMERDINGER, J. – RIUS-CAMPS, J.: *Emmaus or Oulammaous? Luke's Use of the Jewish Scriptures in the Text of Luke 24 in Codex Bezae*. *Revista catalana de teologia* 27, 2002, s. 23–42 se domnívají, že se jedná o teologicky motivovanou úpravu textu (snad ze strany nějakého židokřesťana).

¹⁷ Srov. MAANS, F.: *Quelques variantes du Codex Bezae de Luc 24*. *Studium Biblicum Franciscanum. Liber Annuus* 55, 2005, s. 131–139.

¹⁸ Pokud jde o problematiku identity těchto dvou učedníků, viz dále např. MAREČEK, P.: *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích. Výklad závěrečných kapitol kanonických evangelií*. Olomouc 2011, s. 178–180.

¹⁹ Takto např. ERNST, J.: *Das Evangelium nach Lukas*. Regensburg 1993, s. 503.

²⁰ EVANS, C. F.: *Saint Luke*. London 1990, s. 904.

²¹ Výraz Ἱεροσολήμη, který pochází ze Septuaginty, se v Novém zákoně vyskytuje především v Lukášově dvojdíle (Lk 27krát: 2,25.38.41.43.45; 4,9; 5,17; 6,17; 9,31. 51.53; 10,30; 13,4.33.34[dvakrát]; 17,11; 18,31; 19,11; 21,20.24; 23,28; 24,13. 18.33.47.52; v Sk 36krát: 1,8.12[dvakrát].19; 2,5.14; 4,5.16; 5,16.28; 6,7; 8,26.27; 9,2.13.21.26.28; 10,39; 11,2.22; 12,25; 13,27.31; 15,2.4; 20,22; 21,11. 12.13.31; 22,5.17.18; 23,11; 24,11; 25,3), u synoptiků se objevuje pouze na jednom místě v Mt 23,37[dvakrát]. S pořečtenou formou Ἱεροσόλυμα, jež je běžná u synoptiků, se v Lukášově evangeliu setkáváme pouze 4krát (Lk 2,22; 13,22; 19,28; 23,7).

²² SCHNEIDER, G.: „στάδιον“, In: Balz, H. – Schneider, G. (edd.): *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd. III. Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz 1983, sl. 638.

identifikace vesnice je velmi obtížná.²³ Způsob označení lokality (ἡ ὄνομα + jméno) se v Novém zákoně objevuje jen u Lukáše (viz též Lk 1,26.27; 2,25; 8,41; Sk 13,6). Z hlediska etymologie je jméno Ἐμμαοῦς nejisté. Jako výklad názvu bývá buď navrhováno „Lid zavržený?“ s odkazem na עַר lid + מְצוּר zavržený,²⁴ nebo se upozorňuje jeho spojitost s hebrejským slovesem נָחַם popř. נָחַמָה „oteplít se“, což by smělo poukazovat na přítomnost teplých pramenů v daném místě.²⁵ Lokalita Emauzy je dvakrát v evangeliím příběhu označena jako κώμη (Lk 23,13.28), což je většinou překládáno výrazem „vesnice“ (např. ČEP;²⁶ ČLP;²⁷ KMS;²⁸ Bible 21²⁹).³⁰ Z českých překladů, které jsou v současné době používány, pouze Bible kralická překládá řecký výraz κώμη slovem „městečko“.³¹ Na základě studia řeckých antických pramenů však vychází najevo, že jak slovo πόλις v římské době nelze zcela stavět na roveň s „městem“, tak rovněž v případě slova κώμη není možné jej bez výjimky klást na roveň s „vesnicí“. V ústavně právním významu se výraz κώμη vztahuje v první řadě k podřízenému statusu nějakého osídleného místa bez toho, že by vypovídal o jeho dalším charakteru.³² Výraz κώμη proto neposkytuje nějaké bližší upřesnění pro identifikaci Emauz. Během dějin exegeze bylo předloženo celkem pět hlavních návrhů lokalizace vesnice Emauzy.

3. Návrhy lokalizace

Nikopolis – Amwas: Asi 30 km severozápadně od Jeruzaléma se nacházely Emauzy, které byly známy od doby makabejské. Emauzy byly místem „na rovině“ (1 Mak 3,40), kde Juda zvaný Makabejský zvítězil nad seleukovským vojskem Antiocha IV. (1 Mak 3,57; 4,3). V roce 160 př. Kr. seleukovský správce Bakchíd nechal Emauzy opevnit (1 Mak 9,50; viz JOSEPHUS FLAVIUS, *Antiquitates Judaicae* 13,15). Publius Quinctilius Varus (46 př. Kr. – 9. po Kr.), když byl legátem v Sýrii (6.–4. př. Kr.), poté co římská kohorta zde zakusila těžké ztráty od židovských ozbrojenců, nechal v roce 4. př. Kr. Emauzy vypálit. Když o této události podává zprávu Josephus Flavius, používá pro Emauzy označení buď Ἀμμαοῦς (*Bellum Judaicum* 2,63.71) nebo Ἐμμαοῦς (*Antiquitates Judaicae* 17,282.291). Město bylo rychle znovu vystaveno, jelikož je zmiňováno v seznamu hlavních měst okrsků (*toparchií*) v roce 66 po Kr. (JOSEPHUS FLAVIUS, *Bellum Judaicum* 3,55; Ἀμμαοῦς). Emauzy uvádí též Plinius Starší (*Historia naturalis* 5,70) a jsou rovněž připomínány rabíny.³³ V roce 223 byla tato lokalita přejmenována na Nikopolis, tj.

²³ BROWN, R. E.: *A Risen Christ in Eastertime. Essays on the Gospel Narratives of the Resurrection*. Collegeville, MN 1990, s. 45, pozn. 53 uvádí, že existuje rabínské svědectví naznačující přítomnost křesťanů v Emauzech, avšak bez bližšího upřesnění.

²⁴ HELLER, J.: *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha 2003, s. 507.

²⁵ Srov. WOLTER, M.: *Das Lukasevangelium*. Tübingen 2008, s. 776; BOVON, F.: *Das Evangelium nach Lukas. 4. Teilband, Lk 19,28–24,53*. Zürich – Neukirchen 2009, s. 555.

²⁶ Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona. Nový zákon*, Ekumenický překlad. Praha 1993, s. 89 překládá κώμη slovem „ves“.

²⁷ *Nový zákon*. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě. Kostelní Vydří 1998, s. 271.

²⁸ Bible. *Český studijní překlad*, přeložili A. Zelina et al. Praha: 2009, s. 1271.

²⁹ Bible: *Překlad 21. Století*, vedoucí projektu A. Flek. Praha 2009, s. 1359.

³⁰ *Nový zákon. Z původního textu přeložil a vyložil Dr. Pavel Škrabal O. P.* Olomouc 1948, s. 140 překládá κώμη pomocí výrazu „osada“.

³¹ Bible kralická šestidílná. *Kompletní vzdání s původními poznámkami*. Praha 2014, s. 2362.

³² SCHULER, C.: *Ländliche Siedlungen und Gemeinden im hellenistischen und römischen Kleinasien*. München 1998, s. 25.

³³ Doklady poskytuje REEG, G.: *Die Ortsnamen Israels nach der rabbinischen Literatur*. Wiesbaden 1989, s. 45–47.

„Město vítězství“ (*Chronicon Pascale*; PG 92,657). Eusebius z Cesareje (265–340 po Kr.) ve svém díle *Onomasticon* o této lokalitě sděluje, že z ní pochází Kleofáš a že je se jedná o nynější Nikopolis, proslulé město Palestiny.³⁴ Rovněž Jeroným (*Epistula* 108,8) dokládá tuto identifikaci.³⁵ V pátém století byla Nikopolis ztotožněna s lukášovskou vesnicí Emauzy právníkem Sozomenem, který byl jedním z pokračovatelů Eusebiovyh Církevních dějin (viz *Historia ecclesiastica* 5,21; PG 57,1280–1281). Tato identifikace Emauz se těšila podpory během staletí a byla potvrzena v 19. století americkým biblistou, geografem a archeologem Edwardem Robinsonem.³⁶ V dnešní době je identifikace Nikopolis s lokalitou Emauzy v Lk 24,13 rovněž některými biblisty zastávána.³⁷ Na místě starobylého města Nikopolis se rozprostírá v současné době vesnice *Amwas*, což je arabská verze řeckého *Emmaus*. Proti tomuto návrhu je však možné vznést námitku. Tato lokalita se nachází velmi daleko od Jeruzaléma (176 stadií, což je asi 33,8 km)³⁸ a pro učedníky by se jednalo o příliš velkou vzdálenost, kterou by museli urazit během jednoho večera (Lk 24,33). Textová varianta „sto šedesát stadií“ σταδίους ἑκατὸν ἑξήκοντα nepochybně vznikla při tradování textu za účelem identifikace Emauz jako města Nikopolis. Je dokonce možné, že oprava textu z šedesáti stadií na sto šedesát stadií byla dílem Origena, který Emauzy/Nikopolis navštívil.³⁹

Kalonije – Mósa: Kalonije byl název arabské vesnice, která se rozkládala severozápadně od Jeruzaléma a která byla opuštěna a zničena během izraelské války o nezávislost v roce 1948. Její jméno má původ v období Římanů, kdy Vespasián zde po roce 70 po Kr. vybudoval kolonii (*colonia*), kde umístil 800 římských válečných veteránů, jak dosvědčuje Josephus Flavius (*Bellum Judaicum* 7,217). Od Josepha Flavia se též dovídáme, že původní židovský název této lokality byl Ἀμμαουζς „Emauzy“ a že se nacházela asi 30 stadií (tj. 5,76 km) od Jeruzaléma. Její novodobé jméno je Kalonije (z latinského *colonia*). Rozprostírala se na místě starobylé Mósy, která je zmíněna v Joz 18,26 (MT: מִצְרָ; LXX: Ἀμωσα) a která foneticky připomíná Emauzy.⁴⁰ První, kdo Emauzy v Lk 24,13 ztotožnil s lokalitou Kalonije byl Johann Nepomuk Sepp v polovině 19. století.⁴¹ Tento návrh nachází rovněž v dnešní době své zastánce.⁴² Problematické

³⁴ Je tedy prvním, kdo Nikopolis ztotožňuje s lokalitou Emauzy v Lk 23,13.

³⁵ EUSEBIUS: *Das Onomasticon der biblischen Ortsnamen*, Klostermann, E. (ed.). Leipzig 1904, s. 90–91.

³⁶ ROBINSON, E.: *Later Biblical Researches in Palestine and the Adjacent Regions*. Boston 1857, s. 148. Srov. též ABEL, F. M.: *La distance de Jérusalem à Emmaus*. Revue biblique 34, 1925, s. 347–367.

³⁷ Takto např. WANKE, J.: *Die Emmauserzählung. Eine redaktionsgeschichtliche Untersuchung zu Lk 24,13–35*. Leipzig 1973, s. 37–42; MARSHALL, I. H.: *The Gospel of Luke*. Exeter 1978, s. 893; SABOURIN, L.: *L'évangile de Luc. Introduction et commentaire*. Roma 1987, s. 404; SCHWANK, B.: *Emmaus*. In: Kasper, W. et al. (edd.): *Lexikon für Theologie und Kirche* 3. Freiburg – Basel – Wien 1995, sl. 628; RIESNER, R.: *Die Emmaus-Erzählung (Lukas 24,13–35). Lukanische Theologie, judenchristliche Tradition und palästinische Topographie*. In: Fleckenstein, K.-H. – Louhivuori, M. – Riesner, R. (edd.): *Emmaus in Judäa. Geschichte – Exegese – Archäologie*. Gießen 2003, s. 207.

³⁸ Již v roce 440 po Kr. si byl Hesychius Jeruzalémský si byl vědom toho, že Nikopolis se nacházela příliš daleko od Jeruzaléma, aby se jednalo o Emauzy v Lk 24,13. Srov. WIKINSON, J.: *Jerusalem Pilgrims before the Crusades*. London 1977, s. 156.

³⁹ LAGRANGE, M.-J.: *Origène, la critique textuelle et la tradition topographique*. Revue biblique 4, 1895, s. 87–92.

⁴⁰ Bližší informace o této lokalitě nabízí např. SCHÜRER, E.: *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ (175 B.C.–A.D. 135). Volume 1*. A New English Version Revised and Edited by G Vermes – F. Millar. Edinburgh 1987, s. 512–513.

⁴¹ SEPP, J. N.: *Jerusalem und das Heilige Land. Pilgerbuch nach Palaestina, Syrien und Aegypten*. Schaffhausen 1863, s. 52–57.

⁴² Takto např. NOLLAND, J.: *Luke 18:35–24:53*. Dallas 1993, s. 1201; BOCK, D. L.: *Luke. Volume 2, 9:51–24:53*. Grand Rapids, MI 1996, s. 1908; THIEDE, C.: *Die Wiederentdeckung von Emmaus bei Jerusalem*. Zeitschrift für Antikes Christentum 8, 2005, s. 593–599. Srov. též publikaci populárnějšího rázu THIEDE, C.: *The Emmaus Mystery: Discovering Evidence for the Risen Christ*; with introduction by M. d'Ancona. London – New York 2005.

zde však zůstává to, že vzdálenost je poloviční vzhledem k informaci v Lk 24,13. Tuto obtíž s údajem o vzdálenosti se snaží příležitostně někteří badatelé vyřešit. Byl předložen názor, že lokalita Emmauz/Kalonije byla vzdálena vzdušnou čarou 30 stadií od Jeruzaléma, zatímco cesta pěšky zahrnovala 60 stadií.⁴³ Takováto domněnka však vychází z mylných předpokladů a není přesvědčivá. Někteří autoři počítají s tím, že údaj 60 stadií se vztahuje ke vzdálenosti z Jeruzaléma do Emmauz a zpět.⁴⁴ Takovéto chápání ale nenachází oporu ve znění biblického textu.

El-Kubebe: V době křižáckých válek byla vesnice el-Kubebe, která leží asi 65 stadií (tj. asi 12,5 km) severozápadně od Jeruzaléma na cestě do Kirbet Imwas, ztotožněna s lokalitou Emmauz v Lukášově evangeliu. Tato identifikace se zakládá na zprávě křižáků z roku 1099, že v blízkosti el-Kubebe byla nalezena stará římská pevnost nazývaná Castellum Emmaus.⁴⁵ Tato identifikace se objevuje rovněž v anonymním textu z konce 13. století.⁴⁶ Nehledě na počáteční pochybnosti se nakonec prosadilo přesvědčení, že vesnice el-Kubebe jsou Emmauzy v Lk 24,13.⁴⁷ I když se k tomuto názoru se přiklonila řada exegetů, střetá se s mnohými obtížemi. Postrádáme hodnověrný doklad pojmenování této lokality v prvním století. Kromě toho nejsou k dispozici archeologická svědectví z rané křesťanské doby. Zbytky zdí uvnitř ruiny kostela z křižácké doby nelze považovat za pozůstatky Kleofášova domu z prvního století,⁴⁸ avšak se jedná o rozvaliny z arabské doby.⁴⁹ Jelikož vzdálenost této lokality od Jeruzaléma odpovídá údajům v Lukášově evangeliu, tak se zdá málo pravděpodobné, že by se tehdy toto místo jmenovalo Emmauzy, jelikož by nepochybně na sebe připoutalo pozornost poutníků v rané křesťanské době.⁵⁰

Abu Goš: Dnes takto nazývaná lokalita je asi 15 km západně od Jeruzaléma vzdálený starozákonní Kirjat Jearim (dnes Abu Goš), jenž byl od doby křižáckých výprav považován za Emmauzy.⁵¹ Tato identifikace pro svůj pozdní charakter nezastává žádnou důležitost.⁵² Překvapivé a těžko vysvětlitelné je, proč k tomuto přemístění Emmauz došlo, jelikož v době křižáckých výprav začalo s výstavbou chrámu v Amwans/Nikopolis, která nebyla nikdy dokončena. Vzdálenost lokality Abu Goš od Jeruzaléma činí asi 78 stadií, což rovněž neodpovídá údajům

⁴³ BÜRGENER, K.: *Die Auferstehung Jesu Christi von den Toten. Eine Osterharmonie ist möglich.* Bremen 1992, s. 120.

⁴⁴ Srov. např. LIEFELD, W. L. – PAO, D. W.: Luke. In: Longman, T. – Garland, D. E. (edd.): *The Expositor's Bible Commentary*, 10, Luke – Acts. Grand Rapids, MI 2007, s. 349.

⁴⁵ FINEGAN, J.: *Archeology of the New Testament.* Princeton, NJ 1969, s. 177; srov. též EVANS, C. F.: *Saint Luke.* London 1990, s. 905; STRANGE, J. F.: *Emmaus.* In: Freedman, D. N. (ed.): *Anchor Bible Dictionary*, II. New York 1992, s. 498.

⁴⁶ MICHELANT, H. – RAYNAUD, G.: *Itinéraires à Jérusalem et descriptions de la Terre sainte, rédigés en français aux XIe, XIIe et XIIIe siècles.* Genève 1882, s. 229.

⁴⁷ BALDI, D.: *Enchiridion locorum sanctorum: Documenta s. evangelii loca respicientia.* Jerusalem 1955, s. 717–718. Srov. ZAHN, T.: *Das Evangelium des Lucas.* Leipzig 1920, s. 719; PLUMMER, A.: *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to St. Luke.* Edinburgh 1922, s. 551–552; STÖGER, A.: *Das Evangelium nach Lukas*, II. Düsseldorf 1966, s. 314; GELDENHUYS, N.: *Commentary on the Gospel of Luke. The English Text with Introduction, Exposition and Notes.* Grand Rapids, MI 1954, s. 636.

⁴⁸ Takto BAGGATTI, B.: *I monumenti di Emmaus el-Qubeibeh e dei dintorni: Risultato degli scavi e sopralluoghi negli anni 1873, 1887–90, 1900–2, 1940–44.* Gerusalemme 1947.

⁴⁹ Srov. MICHEL, V.: *Emmaus in Lukas 24,13: Traditionsentwicklung und Textkritik.* In: Fleckenstein, K.-H. – Louhivuori, M. – Riesner, R. (edd.): *Emmaus in Judäa: Geschichte – Exegese – Archäologie.* Gießen 2003, s. 129–132.

⁵⁰ ECKEY, W.: *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband I: 1,1–10,42. Teilband II: 11,1–24,53.* Neukirchen – Vluyn 2004, s. 975.

⁵¹ Viz dále MURPHY-O'CONNOR, J.: *The Holy Land. An Archaeological Guide from Earliest Times to 1700.* Oxford 1986, s. 133–134; PRINGLE, D.: *The Churches of Crusader Kingdom of Jerusalem*, I. Cambridge 1993, s. 7–17.

⁵² Tento názor zpochybnil EHRlich, M.: *The Identification of Emmaus with Abu Goš in the Crusader Period Reconsidered.* Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins 112, 1996, s. 165–169.

v Lukášově evangeliu. Stejně jako u el-Kubebe nemáme rovněž v tomto případě žádný starší doklad o tom, že na tomto místě v novozákonní době existovalo místo s názvem Emauzy.

Bír el-Hamman: V relativně nedávné době byl předložen návrh,⁵³ že místo Bír el-Hamman vzdálené 60 stadií (asi 11,5 km) severně od Jeruzaléma je lokalitou Emauzy v Lk 24,13. Ve prospěch tohoto návrhu sice hovoří vzdálenost od Jeruzaléma a podobnost jmen (jméno pramene /bír/: el-Hamman poukazuje na horkou vodu; viz výše etymologie jména Emauz), avšak velmi problematickým zůstává to, že nemáme k dispozici žádný historický doklad pro tuto identifikaci.⁵⁴

Všech pět navržených lokalit pro Emauzy, které zmiňuje Nový zákon v Lk 24,13, se střetá s potížemi. Ani jednu z nich nelze s absolutní jistotou upřednostnit. Tento údaj, který Lukáš převzal z tradice, je nicméně důležitý v rámci kontextu vyprávěné epizody v Lk 24,13–35.

4. Význam Emauz v kontextu příběhu Lk 24,13–35

Když se v antické době hovořilo o vzdálenosti 30 stadií, znamenalo to délku cesty, kterou se mohlo ujít pěšky asi za jednu hodinu.⁵⁵ Údaj 60 stadií lze tedy považovat za „standardní vzdálenost“ odpovídající 2 hodinám chůze,⁵⁶ který může pocházet od evangelisty a který tak nemusí zastávat důležitou roli při stanovení místa, kde se Emauzy nacházely.⁵⁷ Zdá se tedy, že nelze s jistotou stanovit, kde Emauzy přesně ležely. Můžeme ale počítat s tím, že jméno „Emauzy“ převzal evangelista Lukáš z tradice bez toho, že věděl, kde se tato lokalita přesně nacházela. Jeho zájem se nesoustředí na geografii, nýbrž na zvěstování. Význam lokality „Emauzy“ spočívá v jejím vztahu k Jeruzalému (srov. Lk 24,13.33). Emauzy se nachází v blízkosti Jeruzaléma a tato skutečnost je tím, na čem záleží. Nikde jinde v synoptických evangeliích není poloha lokality stanovena její vzdáleností od Jeruzaléma (srov. Jan 11,18; 2 Mak 11,5; 12,29), a to mohlo být pro Lukáše podstatné,⁵⁸ pro kterého Jeruzalém je středem událostí spojených se vzkříšeným Ježíšem a budoucí církví.⁵⁹ Důležité pro evangelistu Lukáše je, že učedníci jsou na cestě. Motiv cesty zastává významnou roli v jeho evangeliu. Tak jako Ježíšovo putování do Jeruzaléma (Lk 9,51–19,27) zahrnovalo charakter zjevení, tak rovněž putování učedníků z Jeruzaléma má konotaci zjevení. V jejich odchodu z Jeruzaléma a odloučení se od komunity učedníků nelze pouze jednoduše spatřovat jejich návrat domů⁶⁰ po slavnosti Paschy v Jeruzalémě.⁶¹ Jejich od-

⁵³ ZWICKEL, W.: *Emmaus. Ein neuer Versuch*. Biblische Notizen: Beiträge zur exegetischen Diskussion 74, 1994, s. 33–36.

⁵⁴ Pokud jde o kritiku tohoto názoru, viz MICHEL, V.: *Emmaus in Lukas 24,13: Traditionsentwicklung und Textkritik*. In: Fleckenstein, K.-H. – Louhivuori, M. – Riesner, R. (edd.): *Emmaus in Judäa: Geschichte – Exegese – Archäologie*. Gießen 2003, s. 140–141.

⁵⁵ Srov. MÖLLER, C. – SCHMITT, C.: *Siedlungen Palästinas nach Flavius Josephus*. Wiesbaden 1976, s. 16.

⁵⁶ RIENECKER, F.: *Das Evangelium des Lukas*. Wuppertal 2000, s. 541 naproti tomu počítá s tím, že na ujiti 60 stadií je potřeba asi tři hodiny.

⁵⁷ WOLTER, M.: *Das Lukasevangelium*. Tübingen 2008, s. 777.

⁵⁸ Je pozoruhodné, že Lukáš už jen v Sk 1,12 uvádí přesný údaj o vzdálenosti a rovněž i tam nezmiňuje Svaté město jeho helenizovaným jménem Ἱεροσόλυμα, nýbrž hebrejským Ἱερουσαλήμ.

⁵⁹ EVANS, C. F.: *Saint Luke*. London 1990, s. 905.

⁶⁰ Podle Lk 24,28–29 je možné předpokládat, že Emauzy jsou místem bydliště těchto dvou učedníků. Srov. SCHNEIDER, G.: *Das Evangelium nach Lukas. Kapitel: 11–24*. Gütersloh – Würzburg 1984, s. 497; KLEIN, H.: *Lukasevangelium*. Göttingen 2006, s. 728; BOCK, D. L.: *Luke. Volume 2, 9:51–24:53*. Grand Rapids, MI 1996, s. 1907.

⁶¹ LAGRANGE, M.-J.: *Évangile selon Saint Luc*. Paris 1948, s. 602; FITZMYER, J. A.: *The Gospel According to Luke. Introduction, Translation and Notes (X–XXIV)*. New York 1985, s. 1561.

chod do Emauz nenastává kvůli nebezpečí pronásledování ze strany židovských úřadů, nýbrž je výrazem jejich oddělení se od Ježíše a poukazuje na jejich bezradnost a zklamání. Je projevem rozčarování, rezignace a beznaděje. Tito učedníci utíkají od toho, co nechápou. Jedná se o odvrácení se od místa, kam byla veškerá Ježíšova pozemská činnost zaměřena a kde dospěla svého završení. Tito dva učedníci opouští místo spásy, ke kterému je Ježíš vedl (Lk 9,51–19,27). Avšak tak, jako během svého pozemského působení Ježíš hledal a zachraňoval ztracené (srov. Lk 19,10), tak to činí rovněž jako Vzkříšený. On se připojuje k těmto učedníkům jako pocestný, vede s nimi rozhovor (Lk 24,15–27) a dává se jim poznat (Lk 24,28–32). Při setkání s nimi se vzkříšený Ježíš ve svém jednání představuje v roli starostlivého pastýře vůči nim. Není tedy podstatné, kde se vesnice Emauzy přesně nachází, avšak rozhodující je, že se jedná o místo mimo Jeruzalém. Dva učedníci, kteří odchází z Jeruzaléma a kteří tak opouští místo spásy, jsou vzkříšeným Ježíšem nejen nalezeni, ale též zbaveni bezradnosti a zklamání a obdarováni vírou a nadějí.

5. Shrnutí

Vyprávění o učednících putujících do Emauz v Lk 24,13–35, které je možné pokládat nejen za nejznámější, ale též za nejkrásnější velikonoční příběh Nového zákona, náleží k vlastní látce Lukášova evangelia. I když nelze zcela zřetelně stanovit rozsah tradice, jež sloužila Lukášovi za předlohu tohoto vyprávění, můžeme se domnívat, že některé údaje měl k dispozici z (ústního) podání. Jedním z nich bylo zaručeně jméno vesnice Emauzy v Lk 24,13. O ní evangelista Lukáš uvádí, že se nacházela „šedesát stádií“ (tj. asi 11,5 km) od Jeruzaléma. Do dnešní doby nevíme, o jakou lokalitu se jedná, jelikož není nic známo o Emauzech, které by se v Ježíšově době nacházely v takovéto vzdálenosti od Jeruzaléma.

Během dějin exegeze bylo navrženo pět hlavních lokalizací vesnice Emauzy: 1) Nikopolis – Amwas (176 stadií, tj. asi 33,8 km od Jeruzaléma); 2) Kalonije – Mósa (30 stadií, tj. asi 5,8 km od Jeruzaléma) 3) El-Kubebe (65 stadií, tj. asi 12,5 km od Jeruzaléma); 4) Abu Goš: (15 km od Jeruzaléma); 5) Bír el-Hamman 60 stadií (asi 11,5 km) severně od Jeruzaléma. Proti všem pěti navrženým lokalitám pro Emauzy, které zmiňuje Nový zákon v Lk 24,13, lze vznést námitku. Ani jeden návrh není možné s naprostou jistotou upřednostnit. Bír el-Hamman je jedinou navrženou lokalitou, jejíž vzdálenost od Jeruzaléma odpovídá údajům v Lukášově evangeliu, avšak pro tuto identifikaci není k dispozici žádný historický údaj. Podobně rovněž v případě návrhů el-Kubebe a Abu Goš nemáme nějaký starší doklad o tom, že by na těchto místech v novozákonní době existovala lokalita s názvem Emauzy. Nakonec pak u dvou nejčastěji uváděných návrhů lokalizace vesnice Emauzy, kterými jsou Nikopolis – Amwas a Kalonije – Mósa, je problematická jejich vzdálenost od Jeruzaléma.

Na údaj „šedesát stadií“ je možné pohlížet jako na vzdálenost odpovídající 2 hodinám chůze, který smí pocházet od evangelisty a který nemusí zastávat významnou funkci při lokalizaci Emauz. Zdá se, že Lukáš převzal jméno Emauzy (Lk 24,13) právě tak jako jméno Kleofáš (Lk 24,18) z jemu dostupné tradice bez toho, že by věděl, kde tato lokalita přesně ležela. Tak jako na jiných místech v evangeliu se jeho zájem ani tak nekoncertuje na geografii, jako spíše na kerygma/zvěstování. Pro Lukáše není důležité, kde se vesnice Emauzy přesně nachází, avšak podstatné je, že se jedná o místo mimo Jeruzalém. Zmínka o odchodu dvou učedníků z Jeruzaléma v Lk 24,13 vypovídá o jejich odvrácení se od místa, kam byla veškerá Ježíšova pozemská činnost zaměřena, kde dospěla svého završení a na kterém se nic nového již neočekává. Pro evangelistu Lukáše jsou Emauzy místem, kde se vzkříšený Ježíš dal dvěma učedníkům poznat (Lk 24,31), zbavil je bezradnosti a zklamání a obdaroval je nadějí a vírou.